

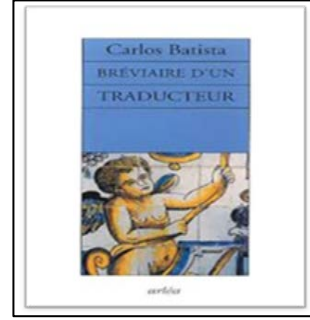
Carlos BATISTA, *Çevirmenin Başucu Kitabı*, (Çev. Füsun ATASEVEN), Diye Yayınları, İstanbul, 2013, 94 sayfa.

Seda TAŞ*

Geleneksel bakış açısından yüzyıllarca çeviri özgün metnin bir kopyası, arkasından üretilen bir ikincil metni veya bir sonradan geleni gibi görülerek değersizleştirilip geri plana itilmiştir. Günümüz dünyasında artık çeviri bir çevirmenin kaleminden çıkan özgün ve biricik metin olarak hakkını teslim alma yolunda önemli adımlar atmış görünmektedir. Çeviri metnin gölgelerden çıkmasıyla birlikte, özgün metnin yeniden yaratıcısı olan çevirmenlerin de giydikleri bin bir gömlek görünürlük kazanmaya başlamıştır. Peki, çevirmen kaç kimliğe bürünebilir veya kaç gömlek giyebilir? Bu sorular için yazar ve çevirmen Carlos Batista'nın yazmış olduğu *Çevirmenin Başucu Kitabı*'nin sayfaları arasında okurlara verilecek keyifli yanıtları var.

Portekizli çevirmen Batista'nın kendi çeviri deneyimlerinden yola çıkarak “çevirmenlik mesleğini gün ışığına çıkarmak” adına 2003 yılında yazdığı *Bréviaire d'un traducteur* adlı kitabı 2013 yılında *Çevirmenin Başucu Kitabı* adıyla Diye yayınlarından çıkarak Türk okuruyla buluşmuştur. Kitap dilimize halen Yıldız Teknik Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde çalışmakta olan akademisyen ve çevirmen Füsun Ataseven tarafından çevrilmiştir.

90 sayfalık kitap “sevme sanatı”, “ihamet sanatı”, “cezbetme sanatı” ve “kaçma sanatı” adlı dört bölümden oluşmaktadır. Kitabın başında yazarın

* Yard. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, sedatas@trakya.edu.tr

neden bu kitabı yazma uğraşına giriştiğini anlatan kısa bir ön sözü ve sonunda da çevirmenin son sözü bulunmaktadır. Yazar kitapta genel olarak özgün metinden yola çıkıp yeni bir metin yaratan çevirmenlere ve çevirmenlik deneyimlerine ilişkin anlatıları, özdeyişleri ve çevirmenlerin giydikleri gömlekleri sözcüklerle dans ederek okurun algısına teslim etmektedir. Çevirmen bir saatçi, bahçıvan, fotoğrafçı, midye erbabı, terzi, cerrah, gökbilimci, medyum, radyolog, pilot, şaman, inci avcısı, postacı ve kemancı gibi değişik mesleklere sahip olursa, metni nasıl çevir? Yazar, sanki okura “bir de böyle düşünmeye ne dersin?” dermiş gibi sorgulayıcı bir tutumla çevirinin tartışmalı konularına ilişkin değişik ip uçlarını metnine serpiştirmektedir. Peki, çeviri pratiğini gerçekleştiren çevirmenin kişilik özellikleri de önemli değil midir? Acaba şizofren, deli, maceracı, ikiz, Don Juan, melankolik ve depresif, hırsızlık hastası gibi sıfatlarla tanımlanan çevirmenler metne nasıl yaklaşırlar? Kitapta bu bakış açılarından hareketle, farklı kimliklerin çeviri deneyimleri zengin ve renkli bir anlatımla sunulmaktadır.

“Sevme sanatı” adlı birinci bölümde yazar sevgi ve aşk gibi duygularla çeviri sanatını betimlemeye girişirken yüreğiyle çeviri yapanları örneklendirir. Çeviri bazen aşk dolu bir kucaklaşma bazen de iki farklı ağacın birleşiminden doğan bir meyvadır. Başarılı çeviri “vuslata erme”, kötü bir çeviri “yalnızca bir kaçamak” olarak yorumlanabilir. Fakat açıktır ki, bütün bunların ötesinde bu zahmetli çeviri işi sevmeden, keyif veya haz alınmadan yapılamaz. Yazara göre “Çeviri de tıpkı bir aşk oyunu gibi tuzaklar kurar, aldatmacalarda bulunur, yalancı yemler atar; aslında bu bir oyundur ve bunu dile getiren terim hazdır” (s. 27).

Neredeyse çevirinin varlığı kadar eski bir tartışma konusu olan ihanet ve sadakat sorunsalı “İhanet Sanatı” adlı ikinci bölümün konusudur. Yazar aslında yüzyıllardır çeviri için sarf edilmekte olan alışlagelinmiş sözcüklerden yola çıkar. Sözcüğü sözcüğüne veya anlamı anlamına çeviri yapma, çeviride sadakat veya sadaketsizlik gibi kavramların keskin ve tek yönlülüğünü ince ince ele alır. Gökbilimci bir çevirmenin ağzından kaynak ve çeviri metin arasındaki derin ilişkiyi örneklendirir: “Çeviri sayesinde kaynağı kaybolmuş bir eser, tıpkı sönmüş bir yıldızdan gelen ışık gibi sadakate parlamaya devam eder” (s. 40).

“Cezbetme sanatı” adlı bir sonraki bölüm adeta okuru kaynak metnin kutsallığını yıkarak erek metnin doğuşuna tanıklık etmeye davet eder gibidir. Yazar çevirmenin özgün metne yeni bir yaşam sunması, metnini oluştururken girdiği yorumlama ve yaratma süreci, özgün metne getirebileceği çeşitlilik, katabileceği renk gibi konuları kendine has bir şekilde ifade eder. Küçük bir anlatıyla çevirinin getirebileceği zenginlikten şöyle bahseder: “Yazar olmayı

isterdiniz öyle mi?” Bu tehlikeli soruyu yetenekli bir kadın çevirmen samimiyetle şöyle yanıtlar: “Hayatta böyle bir şey istemezdim; çünkü o zaman hiçbir yazarı cezbedip baştan çıkaramazdım” (s. 67).

Kuşku yok ki çeviri yapanın izleri çeviri metinde ister istemez kalacaktır. Çevirmen ne kadar görünmez veya sesi özgün metnin arkasından duyulmaz olarak nitelense de, işin içine girmiş, ellerini metne değitirmiştir bir defa. “Çevirmenin elleri, tıpkı Lady Macbeth’inkiler gibi yıkandıktan sonra da lekeli kalır” (s. 87). Çevirmen düelloya girerek elini kana bulamıştır ve artık bundan kaçış yoktur. Düelloya giren iki taraf da, bir başka deyişle, ölen de öldürülen de savaş sahnesinde yerini alacaktır. “Kaçma Sanatı” adlı son bölümde bu konular etrafında anlatımını şekillendiren yazar uzun bir yolculuk olan çeviri sürecinde çevirmenin yükünün ağırlığı ve çevirmenin özgürlüğünü yaşaması gibi konulardan da baseder. Ne özgün metinden veya yazardan ne çeviri metin ve çevirmenden kaçılmayacağını da yazar ve çevirmen arasındaki bir diyalog aracılığıyla okura sunar:

“Bir yazardan kadın çevirmenine: “Benim ışığım, senin gölgenin şan ve şöhreti olacaktır.”

“Kadın çevirmenden yazarına: “Yazara hayranım; ama adam olarak ona tahammül edemiyorum.” (s. 74)

Kendi kendini çevirten kitaplardan biridir aslında *Çevirmenin Başucu Kitabı*. Son sözü yazan çevirmen Ataseven bunu şöyle açıklar: “anlatılanların mizah dolu oluşu ve karmaşık sorunlara yalın bir ifadeyle yanıt aranışı, bende kitabı çevirme hissi uyandırdı” (s. 93-94). Çevirmen günümüzde artık çevireceği metnin sadece çevirmeni değil, aynı zamanda okuru ve yazarı olarak da nitelendirilmektedir. Ataseven de yazarın çeviri deneyimlerine farklı bakış açısını keyifli anlatan diline benzer şekilde, kendi çeviri macerasını keyifle anlatıyor : “Kitaba ilk bakışta vuruldum; çevirirken de yer yer ona ihanet ettim; okuru cezbetmek için elimden geleni yaptım; ne kadar yakınında kalmak istesem de sık sık kaçamaklar yaparak onu Türkçeleştirmeye çalıştım” (s. 93-94).

Çevirmenin Başucu Kitabı çeviriye ilgi duyan okurları çeviri dünyasının zenginliğiyle tanıştırmak için kapıları aralıyor.